

УДК 336.1.631.162:657

Краєвський Володимир Миколайович

доктор економічних наук, професор

Університет державної фіскальної служби України

Краевский Владимир Николаевич

доктор экономических наук, профессор

Университет государственной фискальной службы Украины

Kraievskiy Volodymyr

Doctor of Economics, Professor

University of the State Fiscal Service of Ukraine

ORCID: 0000-0003-3513-3666

Костенко Олександр Миколайович

кандидат економічних наук, доцент

Київський кооперативного інституту бізнесу і права

Костенко Александр Николаевич

кандидат экономических наук, доцент

Киевский кооперативный институт бизнеса и права

Kostenko Oleksandr

PhD in Economics, Associate Professor

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

Скорик Марина Олегівна

кандидат економічних наук, доцент

Університет державної фіскальної служби України

Скорык Марина Олеговна

кандидат экономических наук, доцент

Университет государственной фискальной службы Украины

Skoryk Maryna

PhD in Economics, Associate Professor
University of the State Fiscal Service of Ukraine
ORCID: 0000-0003-3291-706X

Довбиш Наталія Євгенівна

інспектор наукового відділу
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ

Довбыш Наталья Евгеньевна

инспектор научного отдела
Кременчугский лётный колледж
Харьковского национального университета внутренних дел

Dovbush Nataliia

Science Department Inspector
Kremenchuk Flight College of
Kharkiv National University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0003-0072-3295

**КОНЦЕПЦІЇ І МЕТОДИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ
КОНЦЕПЦИИ И МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ:
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ
CONCEPTS AND METHODS OF ENTERPRISE DEVELOPMENT:
ECONOMIC AND ACCOUNTING AND ANALYTICAL CONTEXT**

Анотація. У статті досліджено методи розвитку підприємств. Обґрунтовано його активізацію за обліково-аналітичним інструментарієм нових концепцій управління. Зокрема, розкрито сутність обліково-інформаційної системи управління розвитком суб'єктів

господарювання. Визначено галузеві особливості застосування обліково-інформаційних інструментів в управлінні діяльністю підприємств, а також чинники активізації їх розвитку. Розглянуто концептуальні підходи за власним змістом та в контексті до формування обліково-інформаційної системи управління діяльністю підприємств. Обґрунтовано основи розвитку як економічної категорії, розглянуто їх теоретико-методичну формалізацію. Методологічно відображено організаційні засади розвитку підприємств за такими поняттями як механізм та система. Використовуючи інституційну структуру обліково-інформаційних інструментів здійснено оцінку розвитку підприємств за можливостями процедур управління. Надано комплексну характеристику організації обліково-інформаційного інструментарію, що формує потенціал управління розвитком підприємств. Розкрито методики кореспонденції інформаційних потоків управління розвитком суб'єктів господарювання. Визначено основні напрями удосконалення обліково-інформаційних інструментів управління розвитком, зокрема, деталізовано передумови їх трансформації в площину суспільних відносин. Ідентифіковано індикатори розвитку підприємств, сформовані з використанням переваг обліково-інформаційних інструментів. Запропоновано практичні форми удосконалення системи управління розвитком, що обумовлені стандартизацією обліково-інформаційних інструментів.

Узагальнено, що поступальний, збалансований, сталий розвиток необхідно розглядати з точки зору ефективності реалізації організаційно-економічного механізму його забезпечення, а також комплексу функціональних сфер діяльності підприємства: ринку, суспільства, економіки та навколишнього середовища.

Ключові слова: активізація, розвиток, підприємство, концепції управління.

Аннотация. В статье исследованы методы развития предприятий. Обоснована его активизация по учетно-аналитическому инструментарию новых концепций управления. В частности, раскрыта сущность учетно-информационной системы управления развитием субъектов хозяйствования. Определены отраслевые особенности применения учетно-информационных инструментов в управлении деятельностью предприятий, а также факторы активизации их развития. Рассмотрены концептуальные подходы по собственному содержанию и в контексте к формированию учетно-информационной системы управления деятельностью предприятий. Обоснованы основы как экономической категории, рассмотрены их теоретико-методическую формализацию. Методологически отражено организационные основы развития предприятий по таким понятиям как механизм и система. Используя институциональную структуру учетно-информационных инструментов, осуществлена оценка развития предприятий по возможностям процедур управления. Предоставлено комплексную характеристику организации учетно-информационного инструментария, формирует потенциал управления развитием предприятий. Раскрыто методики корреспонденции информационных потоков управления развитием субъектов хозяйствования. Определены основные направления совершенствования учетно-информационных инструментов управления развитием, в частности, детализированы предпосылки их трансформации в плоскость общественных отношений. Идентифицировано индикаторы развития предприятий, сформированные с использованием преимуществ учетно-информационных инструментов. Предложены практические формы совершенствования системы управления развитием, обусловленных стандартизацией учетно-информационных инструментов.

Обзор, что поступательное, сбалансированный, устойчивое развитие необходимо рассматривать с точки зрения эффективности реализации организационно-экономического механизма его обеспечения, а также комплекса функциональных сфер деятельности предприятия: рынка, общества, экономики и окружающей среды.

Ключевые слова: *активизация, развитие, предприятие, концепции управления.*

Summary. *The methods of enterprise development are investigated in the article. Its activation on the basis of accounting and analytical tools of new management concepts is substantiated. In particular, the essence of the accounting and information system for managing the development of economic entities is revealed. The branch features of application of accounting and information tools in management of activity of the enterprises, and also factors of activization of their development are defined. Conceptual approaches on the own maintenance and in a context to formation of the accounting and information system of management of activity of the enterprises are considered. The basics of development as an economic category are substantiated, their theoretical and methodological formalization is considered. Methodologically, the organizational principles of enterprise development are reflected in such concepts as mechanism and system. Using the institutional structure of accounting and information tools, the development of enterprises was assessed according to the possibilities of management procedures. The complex characteristic of the organization of accounting and information tools which forms potential of management of development of the enterprises is given. Methods of correspondence of information flows of development management of business entities are revealed. The main directions of improvement of accounting and information tools of development management are determined, in particular, the preconditions of their transformation into the plane of public*

relations are detailed. The indicators of enterprise development, formed using the advantages of accounting and information tools, are identified. Practical forms of improvement of the development management system are proposed, which are conditioned by the standardization of accounting and information tools.

It is generalized that progressive, balanced, sustainable development must be considered in terms of the effectiveness of the organizational and economic mechanism of its provision, as well as a set of functional areas of the enterprise: market, society, economy and environment.

Key words: *activation, development, enterprise, management concepts.*

Актуальність теми дослідження. Складність завдань управління стрімко зростає. Особливо актуальними постають проблеми нестабільності, посилення конкурентної боротьби, що важливою мірою впливає не тільки на взаємозв'язки підприємства з зовнішнім середовищем, а й відображається на внутрішньому середовищі і факторах його розвитку. Тому застосування традиційних управлінських методів виявляється недостатньо результативним для стабільності такого розвитку, що вимагає пошуку нових концепцій управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою ефективних інструментів управління розвитком підприємств займаються відомі українські та зарубіжні науковці, зокрема: І. Амеліна, Н. Дятлов, Ю. Шаров, В. Пастухова, О. Шведчиков, К. Деєва, Н. Олексієнко, Н. Бондар, Р. Фещур, В. Самуляк, О. Раєвнева, С. Глазьев, І. Дроздов, А. Блінов, О. Рудаков, О. Козиренко, О. Незнахіна та інші. Результати досліджень цих вчених узагальнюють багато практичних рекомендацій. Проте, поза їх увагою залишаються питання економічного та обліково-аналітичного контексту активізації розвитку суб'єктів господарювання, а також визначення чинників, що її обумовлюють.

Мета дослідження: узагальнити методи розвитку підприємств, обґрунтувати його активізацію за обліково-аналітичним інструментарієм нових концепцій управління.

Виклад основного матеріалу (результати досліджень). З наукової точки зору будь-яка концепція повинна: 1) бути обґрунтованою, логічно вибудованою системою поглядів, серед яких виділяється головна ідея, що передбачає досягнення конкретних цілей; 2) містити наміри та задуми стосовно вирішення актуальних проблем об'єкта дослідження; 3) обумовлювати результат, який передбачається досягнути при застосуванні; 4) встановлювати логічний взаємозв'язок між елементами, їх єдність навколо реалізації головної ідеї; 5) визначати діяльність для досягнення мети і здійснювати таку діяльність на основі дотримання базових принципів з використанням відповідних їй методів і способів (інструментів); 6) конкретизувати шляхи спланованих дій [3, с. 38–49; 4, с. 23–35].

Відтак, саме поняття «концепція» означає систему взаємопов'язаних і логічно вибудованих поглядів (здумів, ідей) відносно будь-якого явища або процесу (об'єкта дослідження), що впливають один з одного і спрямовані на вирішення проблем і завдань стосовно досягнення цілей (результату від використання концепції) шляхом дотримання принципів, застосування відповідних інструментів (способів, методів, планів), які мають наукове і практичне значення.

Систематизація економічного та обліково-аналітичного контексту змісту активізаційних концепцій розвитку підприємства, обґрунтованих різними вченими дає змогу виділити узагальнюючі їх постулати, зокрема:

- 1) здійснення безперервного розвитку на основі етапізації життєвого циклу;
- 2) необхідність керування процесом;

- 3) пріоритет інтенсивного розвитку на основі раціоналізації ресурсів, що забезпечується стимулюванням персоналу до інноваційної активності;
- 4) комплексне врахування стану підсистем загальної системи і впливу на них факторів зовнішнього середовища;
- 5) наявність обґрунтованих принципів, які закладено в основу концепції [1; 8; 10; 12].

В той же час, для об'єктивного розуміння сутності наведених положень необхідно розкрити термін «розвиток підприємства». Розвиток може бути екстенсивним, інтенсивним, внутрішнім (джерело такого розвитку знаходиться в середині об'єкта) і зовнішнім (визначається лише зовнішніми чинниками). Розвиток організаційного формування – це довгострокова програма удосконалення можливостей розв'язувати проблеми та здатностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління функціонуванням. Розвиток може проявлятися як у прогресі, так і в регресі й бути вираженим при цьому в еволюційній або революційній формі.

Прогрес забезпечує розвиток системи від нижчого рівня до вищого, удосконалюючи її, підвищуючи рівень внутрішньої та зовнішньої організації. В економічному й обліково-аналітичному аспекті це проявляється в ускладненні процесів підприємства, покращенні ефективності його діяльності, переході на більш якісний рівень технологій тощо. У випадку з регресом ситуація протилежна. Регрес – це тип розвитку, відповідно до якого система переходить від вищого рівня до нижчого, відбувається деградація до менш досконалого, ефективного виробництва. Якщо розглядати регрес в економічній площині – це погіршення фінансового становища, і як наслідок – повернення до необґрунтованих принципів діяльності з метою продовження функціонування.

Окрім поняття «розвиток» у науковій літературі використовують поняття «зростання», яке в свою чергу має таку диференціацію: 1) прогресія (збільшення основних показників); 2) дегресія (зменшення основних показників); 3) пульсація (коливання основних показників); 4) незмінність (постійне значення основних показників). Всі ці типи характеризують розвиток підприємства, в тому числі дегресія та незмінність. За певних обставин зменшення обсягів виробництва та збуту продукції може свідчити про перехід підприємства до нового якісного стану.

Виділяють такі типи розвитку підприємства:

- інформаційний розвиток;
- технічний розвиток;
- розвиток персоналу;
- організаційний розвиток;
- фінансовий розвиток;
- економічний розвиток;
- соціально-економічний тощо.

Розвиток підприємства не може відбуватися самостійно – він залежить від якості системи управління, в якій суб'єкт здійснює вплив на об'єкт із метою вирішення тактичних, оперативних і стратегічних завдань для отримання прибутку та переходу на більш високу стадію життєвого циклу.

Потреби підприємств у використанні нових методів управління знайшли своє відображення в багатьох концепціях їх розвитку. Одним з таких методів є творчий або креативний підхід.

У розвинених країнах акцент зроблено на працівників, що займаються креативною діяльністю. Творчі методи в сучасному бізнесі є безумовною необхідністю: керівникам доводиться вирішувати нестандартні завдання, адаптуватися до складних ситуацій, застосовуючи

методи синектики і морфологічного аналізу. Однак, креативний підхід в економіці не достатньо обґрунтований, зокрема, не визначеними залишаються характеристики креативного менеджменту щодо економічного та обліково-аналітичного контексту активізації розвитку підприємств.

У найпоширенішому сприйнятті, креативний менеджмент орієнтований на розвиток творчих здібностей людини, закріплення в її свідомості установок на пошук інновацій [12, с. 74–76].

Креативний потенціал – це здатність до прийняття і реалізації креативних управлінських рішень з метою досягнення поставлених цілей і створення нових конкурентних переваг.

Основні характеристики креативного менеджменту [5, с. 163–172]:

- 1) глибинність знань щодо сутності досліджуваного об'єкта;
- 2) відмова від стереотипів;
- 3) присутність творчого мислення.

В процесі функціонування підприємство реалізує потенціал, виробляє продукцію, покращує показники своєї діяльності (розширює асортимент, освоює нові ринки збуту). Креативні методи істотно підвищують ефективність цієї роботи. Нестандартні рішення та інновації дозволяють оптимізувати використання всіх видів ресурсів. Креативний підхід змінює мислення керівників і, як наслідок, технології прийняття таких рішень.

Ще одним напрямком сучасного управління є концепція сталого розвитку підприємства.

Сталий розвиток – це діяльність, спрямована на оптимізацію та підтримання економічної, соціальної та екологічної сфер підприємства, в яких воно функціонує, з метою створення сприятливих умов для досягнення цілей бізнесу. Категорію сталості в життєвому циклі суб'єкта господарювання можна розглядати як певну збалансовану діяльність.

Вибираючи тільки одну складову сталого розвитку і не приділяючи належної уваги іншим, підприємство може стикнутися з проблемою підтримки своєї конкурентоспроможності на високому рівні [2, с. 32–35].

Економічна складова сталого розвитку підприємства передбачає оптимальне використання обмежених природних ресурсів, екологічних енерго- і ресурсозберігаючих технологій.

Щодо соціальної складової сталого розвитку підприємства, то вона повинна бути спрямована на збереження послідовності реалізації його соціальних і культурних проектів, зниження числа конфліктів серед персоналу, поліпшення умов праці та відпочинку.

З екологічної точки зору сталий розвиток має забезпечувати цілісність і життєздатність біологічних і фізичних природних систем, перш за все тих, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Основну увагу слід приділяти здатності підприємства до змін і самовідновлення.

Процес реалізації розвитку підприємств вимагає формування організаційно-економічного механізму його забезпечення, що в своїй основі визначається системою науково-обґрунтованих принципів. Ці принципи класифікуються за організаційним та економічним спрямуванням.

До групи організаційного спрямування включаються принципи [5; 6; 7; 9; 11; 13]:

1) принцип системності – передбачає орієнтацію концепції розвитку на створення системи організаційного забезпечення, адекватного стратегії функціонування підприємства та сформованим можливостям;

2) принцип цільової спрямованості – передбачає спрямованість концепції розвитку на забезпечення синергетичного ефекту організаційної взаємодії;

3) принцип вмотивованості – передбачає при обґрунтуванні концепції розвитку та її реалізації враховувати мотиваційний аспект організаційної взаємодії;

4) принцип безперервності і надійності – передбачає створення організаційно-господарських умов, за яких досягається стійкість і безперервність реалізації цілей розвитку;

5) принцип організаційної взаємодії – передбачає забезпечення організаційної взаємодії усіх складових як цілісності;

6) принцип адаптивності – передбачає своєчасну динамічну реакцію на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі;

Групу економічного спрямування склали наступні принципи [5; 6; 7; 9; 11; 13]:

1) принцип інноваційного розвитку – передбачає орієнтацію підприємства на високі стандарти роботи, якість продукції і сервісу, а також прагнення до інновацій;

2) принцип ресурсного забезпечення – передбачає залучення різних видів ресурсів для забезпечення розвитку підприємства (матеріальних, фінансових, людських, інформаційних);

3) принцип економічності та ефективності – передбачає перевищення ефекту від активізації розвитку над витратами на його стимулювання;

4) принцип комплексності – передбачає розвиток підприємства шляхом всебічного використання існуючого і перспективного ринкового потенціалу, підтримуючи при цьому баланс зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку;

5) принцип врахування інтересів усіх зацікавлених сторін – передбачає врахування інтересів економічних контрагентів, з якими взаємодіє підприємство, персоналу, споживачів, держави та місцевих органів самоврядування;

б) принцип екологічності – передбачає практичну реалізацію екологічних імперативів з метою захисту навколишнього середовища, а також виробництво якісної, екологічно безпечної продукції.

Дана систематизація зазначених принципів забезпечує універсальний підхід при формуванні організаційно-економічного механізму економічного та обліково-аналітичного контексту активізації розвитку підприємств відповідної галузевої приналежності.

Отже, поступальний, збалансований, сталий розвиток необхідно розглядати з точки зору ефективності реалізації організаційно-економічного механізму його забезпечення, а також комплексу функціональних сфер діяльності підприємства: ринку, суспільства, економіки та навколишнього середовища.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи наведений матеріал варто відмітити, що сучасні підходи до розвитку підприємства різнобічні та вимагають наукового обґрунтування. Зокрема, потребують удосконалення інструменти, що застосовуються в реалізації програм економічного та обліково-аналітичного контексту активізації розвитку суб'єктів господарювання.

Активізація розвитку підприємства обумовлюється креативністю менеджменту – його здатністю впроваджувати інноваційність в діяльності, забезпечувати інтенсивність трансформаційних перетворень, для чого суб'єкт управління повинен вмотивовувати працівників, підвищувати їх та власну кваліфікацію, що є ключовим концептуальним положенням ефективної організації всього процесу управління підприємством.

Література

1. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия: монография / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. Харьков: Изд. дом «ИНЖЭК», 2003. 184 с.

2. Дроздов И. Н. Управление развитием организации: учебн. пос. / И. Н. Дроздов. Владивосток: ПИППККГС, 2001. 110 с.
3. Економічна синталітика: філософський дискурс становлення та розвитку: монографія / [С. В. Бардаш, О. М. Костенко, В. М. Краєвський]; за заг. ред. С. В. Бардаша. К.: ЦП Компринт, 2017. 225 с.
4. Інформаційна система управління сільськогосподарським підприємством: аналітичні індикатори формування і результативності: монографія / [Т. Г. Камінська, В. М. Краєвський, О. М. Костенко, І. В. Охріменко, В. К. Савчук]; за заг. ред. В. К. Савчука. К.: видавництво «Вік принт», 2016. 270 с.
5. Інформаційно-аналітичний процес: праксеологічний підхід: монографія / [В. К., Савчук О. М. Костенко, В. М. Краєвський]; за заг. ред. В. К. Савчука. К.: видавництво «Вік Принт», 2013. 204 с.
6. Краєвський В. М. Облік аграрного потенціалу національного багатства / В. М. Краєвський. К.: видавництво «Вик Принт», 2015. 440 с.
7. Краєвський В. М. Облікові системи: еволюція та вектор розвитку / В. М. Краєвський. К.: «Аграр Медіа Груп», 2012. 192 с.
8. Лепа Н. Н. Моделирование процессов управления развитием предприятий: монография / Н. Н. Лепа, Р. Н. Лепа, А. И. Пушкарь / НАН Украины; Ин-т экономики пром-ти: под ред. Н. Н. Лепы. Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2005. 448 с.
9. Обліково-інформаційне забезпечення управління функціонуванням сільськогосподарських підприємств: монографія / О. М. Костенко. К.: видавництво «Вік принт», 2017. 350 с.
10. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія / О.В. Раєвнева. Харків, 2006. 496 с.
11. Стратегічні пріоритети розвитку аграрних формувань: аналітико-прогнозні тренди: колективна монографія / [Л. Р. Воляк, О. М.

- Костенко, В. М. Краєвський, Т. В. Куць, О. Г. Макарчук, В. К. Савчук та ін.]; за заг. ред. В. К. Савчука. К.: ЦП Компринт, 2018. 350 с.
12. Тодаро М. П. Экономическое развитие: пер. с англ. / М. П. Тодаро. М.: ЮНИТИ, 1997. 671 с.
13. Управління ефективністю сільськогосподарського виробництва: інформаційно-аналітичний аспект: монографія / [В. К. Савчук, О. М. Костенко, Ю. В. Мискін, В. М. Краєвський]; за заг. ред. В. К. Савчука. К.: видавництво «Вік Принт», 2013. 470 с.

Список використаних джерел.

1. Afanasev N. V. Upravlenie razvitiem predpriyatiya: monografiya / N. V. Afanasev, V. D. Rogozhin, V. I. Rudyka. Kharkov: Izd. dom «INZhEK», 2003. 184 s.
2. Drozdov I. N. Upravlenie razvitiem organizatsii: uchebn. pos. / I. N. Drozdov. Vladivostok: PIPPKKGS, 2001. 110 s.
3. Ekonomichna syntalitiyka: filosofskiy diskurs stanovlennja ta rozvytku: monoghrafija / [S. V. Bardash, O. M. Kostenko, V. M. Krajevsjkyj]; za zagh. red. S. V. Bardasha. K.: CP Komprynt, 2017. 225 s.
4. Informacijna sistema upravlinnja siljskoghospodarsjnym pidpryjemstvom: analitychni indykatory formuvannja i rezuljtatyvnosti: monoghrafija / [T. Gh. Kaminsjka, V. M. Krajevsjkyj, O. M. Kostenko, I. V. Okhrimenko, V. K. Savchuk]; za zagh. red. V. K. Savchuka. K.: vydavnyctvo «Vik prynt», 2016. 270 s.
5. Informacijno-analitchnyj proces: prakseologichnyj pidkhid: monoghrafija / [V. K. Savchuk, O. M. Kostenko, V. M. Krajevsjkyj]; za zagh. red. V. K. Savchuka. K.: vydavnyctvo «Vik Prynt», 2013. 204 s.
6. Krajevsjkyj V. M. Oblik aghrarnogho potencialu nacionaljnogho baghatstva / V. M. Krajevsjkyj. K.: vydavnyctvo «Vykh Prynt», 2015. 440 s.

7. Krajevsjkyj V. M. Oblikovi systemy: evoljucija ta vektor rozvytku / V. M. Krajevsjkyj. K.: «Aghrar Media Ghrup», 2012. 192 s.
8. Lepa N. N. Modelirovanie protsessov upravleniya razvitiem predpriyatiy: monografiya / N. N. Lepa, R. N. Lepa, A. I. Pushkar / NAN Ukrainy; In-t ekonomiki prom-ti: pod red. N. N. Lepy. Donetsk: OOO «Yugo-Vostok, LTD», 2005. 448 s.
9. Oblikovo-informacijne zabezpechennja upravlinnja funkcionuvannjam siljsjkoghospodarsjkykh pidpryjemstv: monohrafija / O. M. Kostenko. K.: vydavnytvo «Vik prynt», 2017. 350 s.
10. Rajevnjeva O.V. Upravlinnja rozvytkom pidpryjemstva: metodologhija, mekhanizmy, modeli: monohrafija / O.V. Rajevnjeva. Kharkiv, 2006. 496 s.
11. Strateghichni priorytety rozvytku aghrarnykh formuvanj: analityko-proghnozni trendy: kolektyvna monohrafija / [L. R.Voljak, O. M. Kostenko, V. M. Krajevsjkyj, T. V. Kucj, O. Gh. Makarchuk, V. K. Savchuk ta in.]; za zagh. red. V. K. Savchuka. K.: CP Komprynt, 2018. 350 s.
12. Todaro M. P. Ekonomicheskoe razvitie: per. s angl. / M. P. Todaro. M.: YuNITI, 1997. 671 s.
13. Upravlinnja efektyvnistju siljsjkoghospodarsjkogho vyrobnytva: informacijno-analitchnyj aspekt: monohrafija / [V. K. Savchuk, O. M. Kostenko, Ju. V Myskin., V. M. Krajevsjkyj]; za zagh. red. V. K. Savchuka. K.: vydavnytvo «Vik Prynt», 2013. 470 s.